

Hazreti Hidr

Nakon čitanja knjigā Martina Lingsa “Drevna vjerovanja i moderna sujeverja” i Toshihika Izutsua “Sufizam i Taoizam”, koje moćno govore o onom pradavnom znanju koje čovječanstvo, naročito ono na Zapadu, iznova mora otkriti, držimo značajnim navesti barem nekoliko tradicionalnih i na tradiciji islamskog Istoka utemeljenih vijesti o Hazreti Hidru, *vječnom pronositelju iskonskih znanja*. Ko je Hidr, ako on jeste osoba? Šta je Hidr, ako to jeste neuosobljeno bivstvovanje? Ko je bio Hidr kad je bio? Ko jeste Hidr kad već i danas jeste? Eto, to su ta, to jest samo neka, naša pitanja o Hidru. Ona imadu mnogo toga zajedničkog sa sjećanjem o Utnapištimu, Ahasveru, robu Grku, ukletom Holandežu... sa osobama koje dijele barem donekle mnogo od Hidrove vječne sudbine... i potrebno nam je znati o njemu neke pouzdane i na čvrstome jamstvu vjere i tradicije utemeljene vijesti.

I, evo, pokušat ću kazati neke vijesti o Hidru što se nahode u drevnim komentarima Kur’ana, u tekstovima bliskoistočnih legendi, u pripovijestima koje su pisane trščanim perima i mastilom po papirusu držanom toplim rukama ljudi koji su neprestance bili zagledani u onaj nepresahnuti Zdenac prijevijesni, u onaj Studenac o kojemu tako lijepo zbori Thomas Mann u djelu “Josip i njegova braća”.

II.

Evo ti, dragi čitatelju, prvo stihovi spjevani srcem Ibrāhīma ibn Edhema, islamskog mistika, nekada bogatoga mladog princa koji se iz svojega istočnom mediteranskom vrevom ispunjenog grada zaputio Hidru u životom ispunjenu divljinu.

U TOJ DIVLJINI JA PROŽIVJEH ČETIRI GODINE
ALLĀH MI PODARI HRANU BEZ TRUDA S MOJE STRANE!
HIDR, ZELENİ, DREVNI, SA MNOM JE TADA DRUGOVAO,
VELIKOM IMENU BOŽIJEM MENE JE PODUČIO!

Ove je stihove potrebno protumačiti jer zbito sabiru glavne intencije islamskoga misticizma. Šta je divljina? Šta jesu četiri godine? Kakva je to bila Ibrāhīmova hrana? Napokon, ko je Hidr koji je našega mistika Ibrāhīma pohodio, a i Ibrāhīm njega? Šta to znači kad se kaže da je Hidr zeleni, a šta kad se veli da je, vječni, drevni? I, napokon, šta je to veliko

Božije ime kojemu ga je Hidr podučio? K tome, šta još ima a da se ovim stihovima podrazumijeva?

Ta divljina jeste divna priroda, netaknuta priroda, ono što nije oblikovano nit' oskrnavljeno rukom čovjeka, što nije privedeno ni oranju, ni tkanju, ni pređi, ni gradnji, ono što naseljava samo sebe do u beskraj. Islamski, kršćanski i jevrejski hroničari čovjekove vječnosti o takvoj divoti divljine govore kad govore o bašči džennetskoj i Ademu i ženi mu u njoj. Tamo nema nikakve kuće, nikakva stana, to jest cijela ta divota jeste prostranstvo stanovanja. U Kur'anu se veli: "Stanuj ti i žena ti u džennetu, i jedite šta vam je volja u njemu!" (... *أسكن أنت و زوجك الجنة*). Hrana tamo jeste i duhovna hrana, stanovanje tamo jeste i duhovno stanovanje... Islamski mistici su u ovom kur'anskome kazivanju našli uporište 'odricanju' od ovoga svijeta, i tog su se svijeta 'odricali' uglavnom na najljepšim mjestima. To vidimo i u tome kako su i gdje su sve građene tekije, zavije ili mistička svratišta (ali i stratišta!) od naše Bosne do Indonezije (obično pored izvora rijeka, na divnim brežuljcima i usred prelijepih krajolika).

Divna divljina Ovoga Svijeta jeste, dakle, barem blijeda slika raja! Na razini Ovoga Svijeta divljina prirode jeste bujno očitovanje Božije Objave, samog Izvora svega, života samoga! Priroda, zapravo, jeste Objava. U gornjemu stihu Ibrāhīm ibn Edhem odlazi u jedan takav krajolik i tamo traži i zatiče našega Hidra! Odlazak (povratak) Prirodi, istinskom prvotnom stanju, i povrh svega, prvotnome z n a n j u , jeste jedna od najljepših tema mistike, filozofije i višeg pjesništva ne samo islamskog Istoka, već i mnogih rukavaca svjetske književnosti.

III.

Arapska riječ el-Hidr (الخصر) u svome prasemitskom korijenu sadrži široki spektar značenja koja se vezuju za zelenu boju, ali i za neka druga značenja. Ibn Manzur, jedan od najvećih jezikoslovaca Bliskog istoka uopće, tumačeći riječ el-Hidr (u vokalizaciji el-Hadir), veli slijedeće: *الخصر : نبي معمر محبوب عن الأَبصار* ("Hidr je Božiji vjerovjesnik, poživljen vječno, omiljen kod mistika..."). Ibn Manzur navodi oca kur'anske egzegeze, Ibn Abbasa: *الخصر نبي من بنى إسرائيل ، و هو صاحب موسى* ("Hidr je Božiji vjeronavjestitelj između Jevreja, Mūsāov, Mojsijev, drug..."). K tome, Ibn Manzur kaže da je Mūsā susreo Hidra "kod mjesta gdje se susreću dva mora, dvije vode" (*...الذي التقى معه بمجمع البحرين*). Napokon, navedimo da naš jezikoslovac navodi predanje, hadis Muḥameda, a.s., koji glasi: *... جلس على فروة بيضاء فإذا هي تهتز خضراء ...* (...Hidr sjede na bijelo golo tlo, pa ono ustreperi zeleno...). Ibn Manzur veli

da je Hidrovo ime izvedeno iz spektra značenja koja ukazuju na zelenilo (“jer kad bi s mjesta gdje je sjedio ustao, sve ispod njega bi ustreperilo zelenilom”):

سمى بذلك لأنه كان إذا جلس في موضع قام و تحته روضة تهتز ...

Zeleni, Hidr, jeste čovjek netaknute zelene Prirode, odatle u engleskim orijentalističkim tekstovima Hidra redovito časte imenom ‘Zeleni’, *The Green*, što je ukratko naznačio i komentator Kur’ana Mudžahid, koji veli: “Kada i gdje bi Hidr klanjao, sve bi se oko njega zazelenjelo!” (كان إذا صلى في موضع إخضر ما حوله) Ibn Manzur veli da je Hidr nazvan tako (‘Zeleni’) zbog svoje ljepote i zbog sjaja lica svojega usporedivog sa zelenim rastinjem...

سمى خضرا لحسنه و إشراق وجهه تشبيها با لنبات الأخضر...

Dakle, naš Hidr je ‘Zeleni’ čovjek, *čovjek Prirode*, koja je uvijek preovlađujuće zelena! Nikada ona ne gubi taj svoj zeleni sjaj, zapravo, beskrajno mnogo je zelenih nijansi koje Priroda podaruje, pa čak i za vrijeme hladne zime u sjaju zimzelenog bilja. Vječno mladi Hidr jeste i lijep, i mlad, i zelen, jer je pio sa ‘Izvoru Života’ (عين الحياة). Šta to znači potražiti ćemo odmah odgovor u velikom klasičnom komentaru Kur’ana koji je napisao Ibn Kesir/Kaṭīr.

Jednom je prilikom, izvješćuje nas Ibn Kesir/Kaṭīr, Mūsā, a.s., (to jest, Mojsije), govorio jevrejskoj ulemi i svećenicima. Pa su ga pitali: “Ko je najznaniji među ljudima?” Mūsā, a.s., je ne razmišljajući mnogo odgovorio: “Ja!” Zbog toga je bio ukoren jer nije spomenuo da svoje znanje duguje Bogu. Potom mu je Bog objavio da imade jedan čovjek, tamo na mjestu gdje se susreću dva mora, koji je znaniji od Mūsāa, a.s. “Kako da, o moj Gospodaru, dođem do njega?” Pa mu je Bog zapovjedio da uzme ribu (koju će prethodno ispeći) i da je stavi u korpu od palmina lišća. Gdje bude ribu na tom putu izgubio, to mu je znak da je Hidr blizu...

إن موسى قام خطيبا في بني إسرائيل فستل أي الناس أعلم؟

قال : أنا ! فعتب الله عليه إذ لم يرد العلم إليه ، فأوحى الله إليه :

إن لي عبدا بمجمع البحرين هو أعلم منك ! قال موسى : يا رب

و كيف لي به ؟ قال : تأخذ معك حوتا فتجعله بمكتل فحيثما فقدت

أحوت فهو ثم ...

I, doista, Mūsā, a.s., uze ribu, stavi je u korpu od palmina lišća i krenu na put koji je išao tik uz morsku obalu. Sa njim je krenuo i jedan mladić po imenu Jušua ibn Nūn, a.s. I kad njih dvojica dođoše do jedne stijene, nasloniše se na nju i zaspaše. Nato se riba u onoj torbi uzvrtje, iskliznu iz nje i otisnu se u more svojim putem... Mūsā, a.s., probudi se a njegov drug zaboravi da ga opomene da je riba skliznula u more, pa nastaviše ići tako

ostatak dana i noći, i tek sutradan Mūsā reče svojemu mladiću: “Daj nam užinu našu! Već smo se umorili podosta od ovoga našega putovanja!” (Usp. Kur’an, sura *el-Kehf/Pećina*.)

فأخذ حوتا فجعله بمكتل ثم انطلق و انطلق معه فتاه يوشع بن نون
عليه السلام حتى إذا أتيا الصخرة وضعا رؤسهما فناما واضطرب
الحوث في المكتل فخرج منه فسقط في البحر فاتخذ سبيله في البحر
سربا... فلما استيقظ نسي صاحبه أن يخبره بالحوث فانطلقا بقية
يومهما و ليلتهما حتى إذا كان من الغد قال موسى لفتاه : آتنا غدائنا
لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا...

Kako se vidi iz Kur’ana, Mūsāov mladić se pravdao da ga je sam *satana*, *šejtan*, naveo na zaborav, te mu nije spomenuo *iskliznuće ribe u more*. Međutim, sam je Mūsā, a.s., tada uskliknuo: “Tamo gdje je nestala riba, jeste mjesto koje tražimo!” Jer, riba, koja je bila mrtva, našavši se u blizini v j e č n o g a H i d r a, to jest kod mjesta susretišta m o r a d v a, odmah je oživjela i uzvrtjela se. Pa se, nakon što su to ustanovili, vratiše svojim tragom, dođoše do one stijene, kad tamo: *neki čovjek umotan u haljine...*

فرجعا يقضان أثرهما حتى إنتهيا إلى الصخرة فإذا رجل مسجى بثوب ...

Jasno je da je vjerovjesnik Mūsā bio presretan susretom sa Hidrom, čovjekom koji od njega ima veće znanje. No, sam Hidr mu je, svjedoči komentator Ibn Kaṭīr, odmah svratio pozornost na *dvije vrste znanja*. *Postoji ono n u t a r n j e*, *ezoteričko znanje, nauka o skrovitim uzrocima, počelima koja ne brinu za temporalni poredak na razini vanjskog, egzoteričkog znanja; odnosno, postoji ono v a n j s k o znanje, znanje egzoteričkog reda stvari koji nas zavodno omamljuje lažnom samodovoljnošću*. Eto, stoga je odmah Hidr pitao Mūsāa, a.s.: “Ko si ti?” Ovaj je odgovorio da je Mūsā, tj. vjerovjesnik Mūsā koji je poslan Jevrejima. “A šta hoćeš?” – glasilo je slijedeće Hidrovo pitanje. Odgovor je bio da Mūsā želi da ga Hidr poduči onome Naputku kakvom je i on, sam Hidr, podučen. Naš Hidr se tome začudio i zatim zapitao: “Zar tebi, o Mūsā, nije dovoljno što u ruci svojoj imadeš Tevrat (Toru), što ti Objava silazi... Ja imamem znanje koje tebi ne treba! A i ti posjeduješ znanje koje meni nije potrebno...”

من أنت؟ قال أنا موسى، قال موسى بنى إسرائيل؟ قال نعم! قال فما شأنك؟
قال: جئت لتعلمني مما علمت رشدا . قال : أما يكفيك أن التوراة بيدك
و أن الوحي يأتيك يا موسى؟! إن لي علما لا ينبغي لك أن تعلمه و إن لك
علما لا ينبغي لي أن أعلمه...

Potom je Hidr pokazao na jednu pticu koja je *zahvatila u tom trenu morske vode svojim kljunom* i Mūsāu uputio ove riječi. “Tako mi Boga! U usporedbi

sa Božijim znanjem i moje znanje i tvoje znanje jesu kao ono malo morske vode zahvaćene kljunom u usporedbi sa m o r e m ! ”

فأخذ طائر بمنقاره من البحر فقال والله ما علمى و علمك فى جنب علم الله
إلا كما أخذ هذا الطائر بمنقاره من البحر ...

Ovdje nam se ne smije izgubiti netragom važna simbolika širokoga, beskrajnoga mora, zatim simbolika ptice i malehne zapremine njezinoga kljuna. Hidrova usporedba odnosa ona dva znanja sa Božijim znanjem stalna je tema islamskoga misticizma i ezoteričkih komentara Kur’ana.

I premda je Hidr odvrćao Mūsā od *uvođenja u nutarnje poznavanje uzroka*, Mūsā je na tome ustrajao. Stoga je vrijeme da ovdje navedemo cjelovit ulomak o Hidru (قصة الخضر) iz sure ‘Pećina’ (el-Kehf):

- U ime Allāha, Svemilosnog, Samilosnog!
60. A kada Mūsā reče momku svome: “Neću prestati putovati dok ne stignem do susretišta mora dva, ili ću pak dugo putovati ja!”
61. I kad njih dvojica do susretišta mora dva dopriješe, ribu svoju zaboraviše, a ona, prihativši se svoga puta, skliznu u more!
62. A kad odmakoše, Mūsā svome momku reče: “Daj nam užinu našu! Već smo se umorili podosta od ovoga našeg putovanja!”
63. “Zamisli” – reče – “kad smo se kod one stijene bili sklonili, ja onu ribu zaboravih! Zbilja, sam šejtan je učinio da je zaboravim, a i to da ti je ne spomenem. Ona se prihvati svoga puta do mora, i stvar je vrlo čudnovata!”
64. “Pa, to je ono što mi tražimo!” – povika Mūsā, i njih dvojica vratiše se žurno slijedom svojih tragova.
65. I nađoše jednoga od Naših robova kome smo Mi od Nas milost podarili, i poučili ga samo onim što znademo Mi!
66. I Mūsā ga upita: “Hoću li te pratiti pa da i mene naučiš onome čemu si smjerno podučen ti?”
67. “Nećeš se ti moći, doista, sa mnom strpjeti!” – onaj odgovori –
68. “a i kako bi se strpio ti o onom o čem upoznat nisi!”
69. “Naći ćeš da sam ja” – povika Mūsā – “strpljiv, ako Allāh da, i da ti se ni u kojoj stvari suprotstaviti neću ja!”
70. “E, ako ćeš me slijediti, onda me ni o čem nemoj pitati, sve dok ti ja o tome vijest ne pripovjedim!”

71. I potom njih dvojica krenuše, pa kad se u lađu ukrcaše, onaj je probuši.
“Zar si je probušio” – upita Mūsā – “da bi ljude njene potopio?! Doista si golemu stvar počinio!”
72. “A zar ti nisam rekao da se ti sa mnom nećeš moći strpjeti?!” – kaza onaj.
73. “Ne grdi me za ono što zaboravim” – uzviknu Mūsā – “i ne čini da me u stvari ovoj mojoj teškoća snalazi!”
74. Pa njih dvojica opet krenuše. A kad susretoše jednog dječaka pa ga onaj ubi, Mūsā povika: “Zašto ubi dječaka nevina koji ubio nije nikoga?! Učinio si nešto gnusno, zbilja!”
75. “A zar ti nisam rekao da se ti zbilja sa mnom nećeš moći strpjeti?!” – reče onaj.
76. “Zbilja, akoli te nakon ovog budem nešto pitao, tad se sa mnom nemoj družiti” – odgovori Mūsā – “a evo s moje strane stiže ti i opravdanje!”
77. Pa njih dvojica krenuše. I kad do stanovnika jednoga grada dodoše, od stanovnika grada hrane zatražiše, ali oni da ih ugoste odbiše. I njih dvojica u gradu neki zid nađoše koji samo što pao nije, pa ga onaj popravi. A Mūsā reče: “Mogao si za to uzeti kakve nagrade!”
78. A onaj reče: “E, ovo je već rastanak između mene i tebe! Samo, obavijestit ću te o značenju onoga za što se ti nisi mogao strpjeti!”
79. Kad je lađa posrijedi, ona je pripadala ubogim koji su na moru radili, pa sam htio da je oštetim, jer iza njih vladar jedan bi koji je otimao svaku lađu ispravnu.
80. A dječak kad je posrijedi, roditelji njegovi bili su vjernici, pa smo se pobojali mi da će ih on na nasilje i nevjerstvo navratiti,
81. a mi smo zaželjeli da im Gospodar njihov da boljeg od njega, čednijeg i samilosti približnijeg!
82. A zid onaj kad je posrijedi, pripadao je dvojici dječaka, siročadi iz grada, i pod zidom bi blago dvojice njih. A otac im bijaše dobar čovjek, i Gospodar tvoj hoće da njih dvojica dostignu zrelost svoju i izvade blago svoje, s milošću tvoga Gospodara.
To ja nisam učinio po nahođenju svome. To je značenje onoga za što se ti nisi mogao strpjeti!”

Vidimo da kur'anska Objava ne imenuje zagonetnoga stanovnika 'kod susretišta mora dva', nit nam veli gdje je 'susretište mora dva'. A kad Kur'an nešto ne imenuje i kad ga ne odredi konkretnim mjestom, onda je u tome jedan o p e n i t z n a k ! K tome, taj stanovnik, taj 'mu'amar' (*vječno poživljen, vječnik*), raspolaže znanjem jedne Cjeline u kojoj se odvija zbivanje, on zna i ona prostranstva koja obujmljuju naše malo i naše uobičajeno, mūsāovsko, mojsijevsko, poznavanje uzroka i poslje-

dica. Taj stanovnik nije bez razloga stanovnik 'kod susretišta dva mora': mora uzročno-posljedičnoga lanca koji kušamo osjetilima i očitavamo našim slabim ali i moćnim umom, i mora Cjeline koje diktira uzročno-posljedičnim karikama zbivanja ovoga svijeta. *Taj 'stanovnik kod susretišta mora dva' vidi dalje i u prošlost, gleda dalje i u budućnost, vidi prostranstva ponad naših uobičajenih!*

I zato Hidir čini paradoksalna djela! Naime, on čini djela koja su sa stanovišta vanjskoga Zakona paradoksalna! *No, naravno, svako ne može biti Hidir i svakom nije dato da bude Hidir pa da čini takva djela!*

Prisjetimo se, zakratko, one poznate i islamskome misticizmu drage priče o krugovima u kojima je inače ukotvljen ljudski život: krug osjetila obuhvaćen je moćnijim krugom razuma, a krug razuma, opet, krugom intuitivnoga znanja, a taj krug opet krugom Znanja i Jamstva Objave, itd. Oko je tromo i ne vidi da se sjena, koju predmeti bacaju kad na njih pada Sunce, u svakom trenu kreće, razum vidi da se sjena, ipak, kreće! Oko vidi da je štap uronjen u vodu kriv, razum govori da nije kriv, već prav! Ali, kaže nam Gazālī, *i u razumu imade koprena, sjena, to je sjena i koprena samoga razuma!* Recimo, razum ne može shvatiti Hazreti Hidra, jer i Razum i Zakon vele: *Ne buši lađu! Ne ubij čovjeka! Ne podiži gotovo srušen zid, pogotovo ne u selu kroz koje prolaziš kao stranac i u kojem ti ne daju ni koru hljeba!*

Naš Hazreti Hidir buši lađu, ubija onog dječaka, podiže ruševni zid da bi spasio opskrbu druge dvojice dječaka!

On to može učiniti jer znade jedan daleko širi krug znanja i posjednik je spoznanja koje obuhvata onaj ubogo uski uzročno-posljedični lanac uobičajenog ljudskog razumskog i umskog znanja!

Naravno, ponovimo iznova, nije nikome drugome dato da postupa kao Hidir, samo je Hidru, učitelju onoga znanja koje je ponad uzročno-posljedičnoga znanja, dopušteno da čini to što čini.

Hidir je najbolji *predstavnik paradoksalne logike* koju smo uopće u stanju naći u velikim religijama svijeta. Naime, nema niti jedne velike svjetske religije koja ne govori o vjerovanju u neviđeno, nečuvano, nekušano..., tj. koja ne govori o onome velikom prostranstvu koje obuhvata ovo naše prostranstvo i koja nas ne uvjerava u to prostranstvo.

Hidir, zato što je pio sa 'Izvora Života', spada među četiri osobe koje islamska nauka časti kao neumrle, vječne, kao vječnike! To su, uz Hidra, Idrīs, zatim Il'jās i Īsā Mesih, sin Merjeme! Ima autora koji poistovjećuju Hidra i Il'jāsa, ali to muslimanski komentatori ne čine tako često.

Razmotrimo sada, jer tako žele komentatori Kur'ana, šta je sadržaj onoga sanduka ili ćupa s blagom što se nalazilo ispod onog gotovo srušenoga zida.

Prema našem glavnom izvoru, Ibn Kesīru/Kaṭīru, tamo je bila jedna zlatna ploča na kojoj je pisalo sljedeće:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ عَجِبْتُ لَنْ يُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ كَيْفَ يَحْزَنُ ،
و عَجِبْتُ لَنْ يُؤْمِنَ بِالْمَوْتِ كَيْفَ يَفْرَحُ ، و عَجِبْتُ لَنْ يَعْرِفَ الدُّنْيَا
و تَقَلُّبَهَا بِأَهْلِهَا كَيْفَ يَطْمَئِنُّ إِلَيْهَا ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ !

“U ime Allāha, Svemilosnog, Samilosnog!

Čudim se čovjeku koji vjeruje u sudbinu kako može da se žalosti?!

Čudim se čovjeku koji vjeruje u smrt kako može da se veseli?!

Čudim se čovjeku koji spozna Ovaj Svijet i mijene njegove
koje pogađaju njegove stanovnike, kako može da, onda,
uz Ovaj Svijet smiraj srcu nađe?!

Nema božanstva osim Allāha, a Muḥammed je Allāhov Poslanik!”

Kur’anski su komentari, dakako, puni i oprečnih mišljenja o tome da li je Hazreti Hidr bio doista živ za vrijeme samoga Muḥammeda, a.s. Naime, protivnici vječnosti Hidrove navode kur’anski stavak (و ما جعلنا لبشر من قبلك الخلد), što sasvim ukazuje na to da im je namjera podržati Hidrovu smrt i smjestiti je negdje u davna vremena, svakako prije vremena Muḥammeda, a.s.

S druge strane, zagovornici Hidrove vječnosti iznose mišljenja da je u njegovoj prirodi da bude vječan, naime ne u smislu oduvijek nego u smjeru vremena koje teče pred nama, tj. zauvijek (Ibn Kaṭīr doslovno veli: ... فى كونه باقيا من الآن إلى يوم القيامة... što znači: U prirodi je Hidrovaj da je vječan od sada do Dana Sudnjega...).

Naravno, literalisti i protivnici simboličkog čitanja Kur’ana navode da Hidr nije živ, jer da je bio živ on bi sa Muḥammedom, a.s., učestvovao u bitki na Bedru (و لا قاتل معه)!

IV.

Trebalo bi, dakle, svratiti pozornost na to da Hidrovo znanje, vječno znanje, jeste – u najširem smislu – ono o čemu govori ova Izutsuova knjiga, možda najvrednije komparativno štivo takve vrste napisano u novije vrijeme.

Ibn ‘Arabī i Lao-tzū (kao i Chuang-tzū) jesu mislitelji međaši koji su mislili i pronicali u onu *uzrokovnost stvari* koja se nahodi prije svih kauzaliteta o kojima govori zapadna filozofija, naročito *ona koja se temelji na zaboravu te pradavne uzrokovnosti stvari*, zaboravu kao svom imperativu!

Znanje koje pritiče iz Ibn ‘Arabijeva i Lao-tzūova mišljenja, zapravo iz njihova saopćavanja onoga šta su vidjeli ili čuli nakon poranjanja u *more*

znanja, da se poslužimo Hidrovom ‘terminologijom’, jeste znanje vječnō, nepromjenljivō. To je znanje o Stvarnosti koja se nahodi prije i iza

- pomaljanja zvijezda i njihova zalaska,
- kretanja oblaka i izmjene vjetrova,
- smjene dana i noći,
- smjene proljeća, ljeta, jeseni i zime,
- cvjetanja cvijeća i pomaljanja behara,
- letenja ptica na njihovu putu ka jugu, sjeveru, istoku i zapadu, i
- otkucaja ljudskoga srca i svih drugih srdaca...

Ibn ‘Arabījeve i Lao-tzūove rečenice i mudre maksime jesu sijejavajući mačevi Hidrovi kojim se rasijecaju slojevi i koprene onog nama, naoko, najbližeg reda stvarnosti za koji je i Mūsā, a.s., pretpostavljao da je neprikosnoven. Hazreti Hidr mu je lijepo kazao da je dobro uspoređivati mali kljun ptice i široko more!

Doista, kad se čovječanstvo posmotri u svim periodima prijepovijesti i povijesti, vidimo kako ovaj varljivi, naoko nama najbliži red stvarnosti, redovito služi kao materijal za spravljanje kipova. Ibn ‘Arabī i Lao-tzū tražili su raskrivanje vela, iščezavanje kumira i kipova mnoštva i dospijevanje do Stvarnosti, do onog Jednog!

Susretišite mora dva, mora mnoštva i mora Jedinstva, predmet je ove vrijedne knjige Toshihika Izutsua, pisane kao metapovijesni dijalog sufizma i taoizma. Znameniti Japanac prešutno predlaže ovakav dijalog ne samo između svijeta islama i konfučijanskog svijeta, već i između ta dva svijeta i Zapada. Danas je čovječanstvo, kaže on, u hitnoj potrebi za nečim takvim.

Kad on to kaže, on nema na pameti dijalog jeftinih kvaziekumenskih namjera. On, smatramo, misli na dijalog o metodi one znanosti koja je univerzalna a ne one koja je danas planetarno zagospodarila m n o š t v o m ali koja ne briži za Jednim, za Jedinством.

Svaka pojedinačna znanstvena disciplina danas zadovoljna je onim dijelom ‘stvarnosti’ koji je zahvatila i ne samo da ne briži za istinskom Stvarnošću ponad svih vanjskih očitovanja, već ne želi da zna ni ono što je u najbližoj susjednoj stvarnosti na vanjskoj razini.

To je opasan put, implicite poručuje ova knjiga. Tu, na takvom putu, otrgnuti dijelovi stvarnosti, njezinih vanjskih aspekata, ponašaju se autonomno. Moderne znanosti u jednom je tekstu Frithjof Schuon usporedio sa otrgnutim suhim lišćem koje je zaboravilo na grane, na stablo i, što je najpogubnije, na korijen i sokove u njemu. Ova Izutsuova knjiga jeste štivo o korijenu, o stablu, o grani, o lišću – takav je njezin ustroj jer su tako

kontemplirali Ibn 'Arabī i Lao-tzū. Stoga na svakoj stranici opažamo moćan *heuristički* pristup, ili pristup jedne temeljite hermeneutike koja ne zaboravlja mrava kad raspravlja o dalekoj zvijezdi.

Recimo na kraju ovog pogovora da kod nas, i općenito u zapadnom svijetu, ovakvim štivima predstoji velika budućnost. Postoje ciklusi u kojima se čovječanstvo vraća korijenu i stablu, onom Hazreti Hidrovu izvoru kod kojeg je znanje *d v a m o r a*, kod kojeg je vječna, vječno aktualna znanost. K tome, oba dijela od kojih je sastavljena ova knjiga mogu se čitati i kao virtuožno sastavljeni pojmovnici sufizma i taoizma.

Sarajevo, februara 1995.
ramazana 1415.

Enes Karić